

SAVAŞ VE ÖLÜM OLGULARI BAĞLAMINDA ANMA MEKÂN LARI: GELİBOLU YARIMADASI, TIRGU JIU PARKI, VIETNAM GAZİLERİ ANITI

Nevzat ATALAY

Dr.Öğretim Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, nevatatalay(at)gmail.com

ÖZ

Anahtar kelimeler:
*hafıza mekânları,
savaş, Gelibolu,
Tirgu Jiu, Vietnam,
Maya Lin, heykel,
anıt*

İnsanoğlu zamanı kısıtlı bir varlık olduğunu bilerek yaşar. Zamanın üstesinden gelebilmek bir başka açıdan ölümün de üstesinden gelme anlamlarını barındırır. Zamanlar arası bir varlık göstermenin en primitif karşılığı "üremek" olurken, aynı dürtü ile insanoğlu, hemen her dönem tarihte yer alabilmek uğruna ölümü göze almıştır. İnsanlığın tarihi, bir başka yanıyla savaşların da tarihidir. İnsanlığın ölümü içine alarak genişleyen zamana karşı olan yazgısını bozuma uğratma çabası, "üretmek" ile cevaplar kazanır. Bu üretim içerisinde sanat, özel ve farklı konumlara sahiptir. Farklı disiplinlerde pek çok sanat eseri, hem üretilmiş olduğu dönemin kültür ve bilgisini barındırırken, aynı zamanda tarihin işaretledikleri üzerinde de yoğunlaşır. Geçtiğimiz yüzyıl, iki büyük dünya savaşı ile farklı tecrübeler yaşamışken, sınırların, savaşların, rejimlerin ve tanımların değişiminde, bu tecrübeleri sanat edimi ile geniş zamana ulaştırmıştır. Bu çalışma, ölüm ve hafıza bağlamında, savaş olgusu üzerine, dönemleri açısından ilerici bakış açıları üzerine üretilmiş ve aynı zamanda anma mekânlarına dönüşmüş, üç hafıza mekânı üzerinden bir inceleme ve okuma sunmaktadır. Bunlardan ilki, ülkemiz topraklarında yer alan Gelibolu Yarımadası, ikincisi Heykeltraş Brancusi tarafından üretilmiş olan Romanya Tirgu Jiu parkı, diğeri ise Washington'da Mimar Maya Lin tarafından projelendirilen Vietnam Gazileri Anıtıdır.

ACCORDING TO WAR & DEATH CONCEPT MEMORY'S PLACES: THE PENINSULA OF GELIBOLU, PARK OF THARGA JIU, VIETNAM VETERANS MEMORIAL

ABSTRACT

Keywords:
*memory, spaces,
war, Gelibolu, Tirgu
Jiu, Vietnam, Maya
Lin, sculpture,
monument*

Human beings lives with the knowledge of their time is limited. Overcoming time means also that overcoming the death. While reproduce is the primitive way of showing the existence between time, human being with the same instinct take the risk of death to be a part of the history. History of the humanity is also means that the history of wars. The faith of the humanity is expended with death and it become meaningful with `producing`. In this `producing` concept, art has a unique and special position. In many art pieces from different diciplines shows the the culture and the knowledge of the time that they created. In the last century, the world has different and experiences with different world wars, humanity carried the changed borders, regimes, wars and definations through art to the present time. This paper is providing an understanding of death, memory and war through three memory spaces from three different countries. One from Turkey, Gallipoli, the second one from Romania Tirgu Jiu Park that created by sculptor Brancusi and the last one from Washington, Vietnam anusitis that created by Maya Lin.

Giriş:**Anma /Hatırlama/Unutmamanın Kökenleri:**

İnsanlık kendi varlığının farkına varmasından itibaren ölümün bilincine de varmıştır. Ölümün bir son olma durumu için varoluşsal olarak değerlendirilebilecek bir davranışla, ölüm fikrinden uzak durmuştur. Ölüm insanlığın gelişim süreçlerine paralel olarak gelişen inanç, düşünce ve kültürlere bağlı olarak çeşitli biçimlerde algılanmış ve yorumlanmıştır. Bu bağlamda gerçekleşen ölümün arkasından ortaya konan davranış biçimleri, toplumun kültür ve bilinç özelliklerine göre farklılıklar göstermektedir (Özterzi,2011:1).

Ölüm kavramı insanlar için sevdiklerinden ayrılmak ve onları bilinmeyene yollamak anlamına gelmiştir. Bu açıdan yaşamın bir gerçeği olan doğum, yaşam ve ölüm sürecindeki “ölüm” bireyin sonu olarak algılanmamıştır (Özterzi,2011:5). Öteki dünya varlığı düşüncesinin doğmasına yol açan bu bilinç, öleni gittiği yerde rahat ettirmek düşüncesiyle çeşitli ritüeller geliştirilmiştir. Ölümün fiziki olmayan bir başka yaşama geçiş olduğu, dolayısıyla ölümden sonra da devam edeceği inancı en yaygın olandır. Dini referanslı bu gibi inançların ölülerini gömmeleri ya da çeşitli yöntemlerle muhafaza etmeleri yukarıda belirtilen durumla açıklanmaktadır.

Ölüsünü gömmeye başlayan insanoğlu, insanın birbirinden bağımsız hareket eden akılların, birbirine entegre olmaya başlanması, yani akıllar arasında ki engellerin ortadan kalkması ile aynı döneme rastlamaktadır. Mağara resimlerindeki antropomorfik görüntüler ve insanın eşyaları ile gömülmesi, üst paleolitik insanların doğüstü varlıklara ve muhtemel yaşam ötesi hayatla ilgili inançlara sahip ilk bireyler olduklarını göstermektedir. Dinsel ideolojilerin ilk kez ortaya çıktığına burada tanık olunmaktadır. Pek çok bilim insanının üzerinde uzlaştığı konu, yaklaşık 150.000 yıl önce ölüsünü gömen insanın neandertal insanı olduğudur. Bu dönem insanının ölümün bilincinde olduğu ve ölülerini bilinçli olarak gömdüğü, yapılan çalışmalarda ortaya çıkarılan iskeletlerin bütünlüğüne dayandırılmaktadır. Bu dönemden önceye ait buluntularda hemen hemen hiç tam iskelete rastlanmadığı belirtilmektedir. Aynı zamanda Neandertal İnsanın ölü gömme eyleminde cesedin uygun konuma geti-

rilmesi, mezara eşyaları ile gömülmesi, hayvan kemikleri konulması gibi uygulamaların ölü gömme geleneğinin olduğu ve bu eylemin bir ritüel bilinci ile yapıldığına işaret etmektedir(Özterzi,2011:5). Ölünün gömülerek veya başka biçimde korunması anlayışı, ölümün fizik ötesi dünyaya geçiş olduğu ve insanın fiziksel varlığının ölümden sonra da devam edeceği inancının hâkim olduğunu göstermektedir. Çalışmalarda ölümlerin hepsinin gömülmediği, bazı ölümlere ayrıcalıklı davranıldığı ve özel ritüeller uygulandığı belirtilmektedir. Bu durum, dini bir yaklaşımla, fizik ötesi ilişkiler kurabilen özel kişiler olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Ölümlerde bazı kişilere uygulanan bu ayrıcalıklı davranışın en ilkel örnekleri, toplumların değişim ve gelişimine paralel olarak, farklı kültürel yapı, inanç ve din etkilerinde çeşitlenerek günümüze kadar gelmiştir. Tanrı kavramını var eden insan, inançlarını kurumsal bir yapıya dönüştürerek, din ideolojisini geliştirmiştir. Tanrı kavramı hem doğa, hem de ölmüş ataların ruhları ile ilgili olabilmektedir. Basit gibi görünen ölü gömme ve anma ritüelleri giderek daha karmaşık bir hal almış ve toplumsal bir yapıya bürünmüş ve ritüeller tapınak, sunak gibi mimari yapılarda topluluklar şeklinde sürdürülmüştür (Özterzi,2011:6).Ölü ataların ruhları için yapılan ritüellerin giderek özelleşmesi, bu ritüellerde rol oynayan bazı insanların varlığı, günlük yaşamda kullanılan yapılardan farklı yapıların yerleşim dokusu içinde etkili biçimde ortaya çıkması, tapınakların ilk örneklerin oluşturmuştur.

Bellek ve Hatırlama Kültürü

İnsanlığın en eski deneyimi olan ölümün karşısında insanlık, çelişkili bir yol ayrımındadır. Bu ayrım ölüyü koruma ile yok etme olarak özetlenebilir. İnsanlık tarihi, insanlığın ölüsünün, cesedin de tarihidir (Sayın,2017:10). Yaşam, en aşırı biçimde sona erişimi ile hatırlama kültürünü oluşturan geçmiş şekline dönüşür. Ölümden sonra geride kalanların ölen kişiye dair anıları, toplumsal hatırlamanın özel, kültürel karakterini anlaşılır hale getirir. Assmann'ın görüşüne göre:

Ölenlerin geride kalanların hafızalarında yaşamaya devam ettikleri kabulü bir canlandırma eylemi ortaya koyar ve geride kalanlar bu durumu öleni unutmamak, hatırdaki tutmak ve gelecek zamanda birlikte yolculuk etmedeki kararlı bir arzu ile yaparlar (Assmann, 2001:37).

Hatırlama kültürünün ilk ve en yaygın örneği ölümlerin anılmasıdır. İnsanın hatırlaması duygusal bir ilişkidir. Aynı unsurlar kültürel bellek adı verilen olguyu da belirler ve gelenek olarak belirlenen çerçevenin ötesine geçer. Hatırlama kültürü ritüellerine Romalı Patrisyenlerin aile törenlerinde ölen atalarının portre veya maskalarını bulundurmaları ve Mısırlıların büyük törenlerde önemli atalarının ahşaptan heykellerini taşımaları bu durum için ilk örnekler olarak gösterilebilir (Assmann,2001:37). Bu maske imgeler, ölümlerin yüzleri üzerinden, aynı zamanda ölüm ve insana özgü olarak bir kereliğine üretilmiş, tikel imgelerden oluşmaktadır (Sayın,2013:36). Hatırlamak ya da hatıraları çağırma açısından “imgeler” sarsıcı güçtedir.

Mourice Halbwachs; bireysel bellek, sosyal bellek olgularını ele alırken, bireysel belleğin oluşması ve korunması için sosyal belleğin olması şartını savunur. Bireysel belleğin insanın sosyalizasyon sürecinde belirlendiğini ve her şeyden önce başkaları tarafından sosyal açıdan belirlenmiş anlamlar bağlamında algıladığımızı, çünkü farkındalık olmadan hatırlamanın mümkün olmayacağını belirtir (Assmann,2001:44). Bu bağlamda bireysel olan, çeşitli grupların ortak belleğinin mekânı olarak toplumsal bellekle kurulan ilişki ve bu ilişkilerin her birinin kendine özgülüğüdür. Bireysel olan sadece anılar değil, algılardır. Çünkü algılar bedenseldir. Anılar ise içinde bulunduğumuz çeşitli grupların düşüncelerinden kaynaklanır.

Bir gerçeğin bir gurubun belleğinde yer etmesi için gerçek bir kişi, yer ya da olay biçiminde yaşamış olması gereklidir. Öte yandan bir olayın, bir gurubun belleğinde kalabilmesi için de anlamlı bir gerçekle zenginleşmesi gerekir. Her kişilik veya tarihi olay belleğe giriş ile bir ders, bir kavram ve bir sembol aktarır. Böylelikle toplumun düşünceler sisteminin bir unsuru haline gelir (Assman,2001:42).

Hatırlama kültürü özellikle geçmişle ilişki kurar. Geçmişle ilişki ise, geçmişle bugün arasında yapılan bilinçli bir ayırımdır. Ölüm bu ayırımın ilk deneyimidir ve kültürel hatırlamanın ilk biçimidir. Burada ortaya çıkan iki durumu vurgulamak gerekir. Ölümlerin anılması geri ve ileriye dönük hatırlama şeklinde ele alınabilir. Geriye doğru hatırlamada gurup, ölümleri ile birlikte yaşar, onların anılarını canlı tutar ve bu yolla kendi birliğini ve bütünlüğünü ölümleri kapsayacak tarzda bir görüntü ortaya koyar. İleriye dönük hatırlamada ise kendini

unutulmaz kılma, eser bırakmak ve isim yapmak önemlidir. Belleğin ortaklaşmasının en belirgin örneğini oluşturan ölümlerin anılması, topluluk kimliğinin onanması anlamına gelir. R.Koselleck “anıtlar yaşayanlara kimlik bağışlayan yapıtlardır” tanımlamasında bulunmaktadır (Assmann,2001:42). Ortak hatırlama ilişkisinin anonim kaldığı binlerce ölünün adının yer aldığı savaş ya da isimsiz savaş anıtlarında önemli olan ortak kimliğin hissedilmesidir. Belli bir gurubun ya da topluluğun belleğine giren bir olay, belli bir zamanda güncelleştirilmeye ve belli bir mekânda cisimleştirilmeye ihtiyaç duyar. Tarihi ya da coğrafi olmasa da, somut bir mekâna ve zamana dayanırlar. Kendini grup olarak sağlamlaştırmak isteyen her topluluk sadece içsel iletişim biçimlerinin sahnesi olarak değil, aynı zamanda kimliklerin sembolü ve hatıraların dayanak noktası bu tür mekânları yaratmak isterler (Assman,2001:42). Anma mekânlarının toplumsal hafıza oluşturmadaki işlevleri üzerinden incelenecek olursa, Halbwachs, hafızanın bireysel temelde ele alınmasını eleştirerek, tüm bireysel hafızanın sosyal olarak yapılandırıldığını, çerçeveselendirildiğini öne sürer. Ona göre hatırlamak, yeniden bilince çıkarmak, kişisel olmayıp, yapılanmasının sosyal bir bağlamda aile, dinsel grup ya da sosyal sınıf içerisinde ortaya çıktığı bir durum olarak görür. Kişisel hatıralar bu sosyal çerçevede, biçim mekân ve yer boyutu kazanır. Bu süreç de kolektif hafızanın bir parçası haline gelir (Suda,2017:32).

Anma mekânları dayandığı olayların özelliklerine göre karşımıza pek çok farklı biçim ve içerikte çıkmaktadır. Anma-hafıza mekânları çoğunlukla savaşların etkilerini yansıtır ve savaşlarda ölenlerin sonraki kuşaklara bıraktığı miras üzerinden hatırlanır. Geçtiğimiz yüzyıl imparatorlukların bölündüğü, sınırların değiştiği, iki dünya savaşının yaşandığı sömürü ve soykırımların bir daha yaşanmaması için insanlığın yeni kurumlar ve anlaşmalarla yaptırımlar oluşturduğu oldukça sarsıcı bir yüzyıl olmuştur. Bu tecrübeler ışığında hafızayı diri tutmak, hem yaşanan zafer ve bu zaferlere ulaşmak için verilen kayıpları tekrar tekrar dolaşıma sokarak gündemde tutulması hedeflemiş, hem de yeni felaket ve savaşları önlemek açısından yeni bir uyarı mekanizması geliştirmiştir. Kuşkusuz 20.yüzyıl ulus-devlet kavramını yüceltirken, ortak hafıza oluş-

masına büyük önem vermiş, acıların, felaketlerin, zaferlerin savaş ve kahramanlıkların ön planda tutulması kadar, toplumları derinden etkileyen pek çok kavramı ve olayı ön plana çekmiştir. Sanat, toplumların ortak acılarını sarmak ya da ortak bir bilinç yaratmak amacıyla yeni teknik ve anlatım biçimleri ile farklı kanallar açarken, sadece kazananların değil, kaybedenlerin de temsillerini içine alarak değişmiştir.

Gelibolu Yarımadası, Tirgu Jiu Parkı, Vietnam Gazileri Anıtı.

Yukarıda belirtilen açıklamalar doğrultusunda, Gelibolu Yarımadası pek çok açıdan farklı ve önemli bellek katmanlarını içinde barındırmaktadır. Gelibolu, I. Dünya Savaşı paralelinde, çok uluslu, emperyalist Batı askeri gücü ile Osmanlı İmparatorluğu askeri güçleri arasında meydana gelen kara ve deniz savaşlarının yaşandığı özel bir coğrafyadır. Çökmekte olan Osmanlı İmparatorluğu'nun halen savunma gücü geliştirebildiğini göstermesi, müttefik kuvvetler ile ilişkinin kesilmesi sonucu Çarlık Rusya'nın çökmesi ve Bolşevik Devrimi'ne zemin oluşturmasının yanı sıra, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu lideri Atatürk'ün askeri dehasının ortaya çıkışında Çanakkale Savaşlarının büyük etkileri olmuştur.

Resim 1 Anzak Anıtı

Osmanlı İmparatorluğu'nun en fazla şehit verdiği cephe olan Çanakkale Savaşları, şehitlik inşası açısından her zaman gündemde olmuştur. 1915 Kireçtepe Şehitliği, 1918 Seddülbahir Şehitliği, 1919 Mehmet Çavuş Anıtı bu erken dönem yapılan şehitliklerinden başlıcaları olup, Gelibolu Yarımadasında İngilizler başta olmak üzere, Fransız ve Yeni Zellenda askerlerine ait mezar ve abideler de bulunmaktadır.

Resim 2 Çanakkale Şehitler Abidesi

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Çanakkale şehitleri için çalışmaları, Cumhuriyetin ilk döneminde, 1924'de Atatürk'ün teklifi ile oluşturulan "Şehitler Kanunu" fikir tasarısına dayanmaktadır. Ancak, 1944 yılında Milli Savunma Bakanlığı tarafından açılan yarışma ile süreç başlamış, Mimar Doğan Erginbaş ve Mimar İsmail Utkular'ın projesi uygulamaya layık bulunmuştur. Büyük kesintilerden sonra, ancak 1960 yılında yapımı tamamlanabilmiştir. Bu Projenin yapımında çok sayıda özel ve kamu kuruluşlarından, geniş bir halk desteğine uzanan, çeşitli kesimden gönüllünün de içinde bulunduğu maddi destekler söz konusu olmuştur.

"Her dönem kendi maddi ve kültürel koşullarından hareketle hafıza-mekânları oluşturduğu gibi, Gelibolu Yarımadası da bu koşullara bağlı olarak, tarihsel önemini, yeni Cumhuriyetin etnik-dini kimliklere bağlılığını vurgulayan mit ve semboller ile bir bakıma yeni Ulus Devletin kurulmasındaki moral desteğini de oluşturur. Cumhuriyet öncesi mirasın kurulan Modern Türkiye ile uyumlaştırılması ve sürekliliğin sağlanması bir sorun olarak görülmüştür. Çanakkale Savaşlarına dair anlatılar yeni dönemin, imparatorluk geçmişi ile bağ kurarak sürekliliğin ve geçişin sağlanmasının yanında, aynı zamanda ulus devletin kurucu ideolojisini oluşturacak yapı taşlarını içeren güçlü bir model sunar. Bu model yeni, modern mit ve söylencelerin kaynağı olabilecek savaş, dış düşman, toprak, yurtseverlik, anti emperyalizm gibi öğeler içerir" (Suda,2017:38).

1.Dünya Savaşı ve sonuçları, insanlığın uzun yıllar bu savaşın etkisini yaşamasına neden olurken, sanat "savaş" kavramına kökten ve sarsıcı uyarılarda bulunmuştur. Tüm bu çalkantılı dönem ve peşi sıra değişen dünya konjonktüründe, sanat kendi tanım ve alanlarını çoğaltırken, özelinde heykel disiplinin mekâna olan

yaklaşımlarında farklılıklar ve yeni formlar üretildiği görülmektedir. Romanyalı ünlü heykeltıraş Constantin Brancusi'nin bu bağlamda üretimleri önemli ve ileri bir duruş sergilemektedir. 1934 yılında sanatçıdan, I. Dünya Savaşı'nda, Tirgu Jiu kentini Alman işgaline karşı direnirken ölen askerlerin anısına bir anıt yapması istenmiştir (Lynton, 1991:49). Sipariş üzerine sanatçı şehrin nehir kenarında bulunan park alanında, doğu-batı eksenine üç ayrı anıtsal yapıt uygulamıştır. Bu anıt, Jiu nehri kıyısındaki şehir parkına yerleştirilen büyük bir taş masa ve 12 taş oturma biriminden oluşan Sessizlik Masası, parkın köşesinden şehre doğru bakan, 5 m yüksekliğinde, mermerden yapılan Öpüşme Kapısı ve bunlardan yaklaşık 1,2 km uzakta, açık alana yerleştirilen Sonsuz Sütunu adlı heykel grubundan oluşmaktadır.

Resim 3 Sessizlik Masası

Constantin Brancusi'nin bu çoklu anıt düzenlemesi pek çok farklı katmandan oluşan bir hafıza-mekândır. Heykeltıraş bu şehrin çok yakınlarında doğmuştur, mekânın yerel mitlerine ve kültürüne hâkim olması, eserin anlam katmanlarını çoğaltmaktadır. Sessizlik Masası (Resim 3) hiyerarşinin kırıldığı, oturanların her birini bir birine eşitleyen, konuşmanın, sohbetin hatta bir ulusun sırdışlığının göstergelerini formlaştırır. "Romen kültüründe sıklıkla rastlanan ve özellikle 'genç yaşlarında trajik şekilde ölenlerin, sembolik olarak temsilen mezar başlarına dikilen direklerden esinlendiği düşünülen Sonsuz Sütun (Resim- 4) ise, bedensel alemi aşarak, göğe yükselme fikrini görselleştiren Axis Mundi ve Cennet Sütunu kavramlarına gönderme yapar. Birleşme, aile, bir araya gelme, diyalog oluşturma çağrıları ile yüklü olan bu çoklu anıt, Tirgu Jiu parkından savaşa ağıttan çok, savaşın karşı kutbunda duran "Barışın" altını çizer.

Resim 4 Sonsuzluk Sütunu

Brancusi oluşturduğu hafıza-mekânında sayıların soyut ritmini tüm kompozisyona dağıtır.

Resim 5 Öpücük Kapısı

Vietnam Şehitleri anısına, Washington'da bulunan Ulusal Park içerisine, Amerika Birleşik Devleti Başkanlarından George Washington ve Abraham Lincoln anıtları arasında yer alan mekâna yapılması düşünülen anıt için 1980 yılında bir yarışma düzenlenmiştir. Yarışmaya, 1400 tasarım katılmıştır. Birinciliği, genç bir mimarlık öğrencisi olan Asya kökenli Maya Lin kazanmıştır. Lin vermiş olduğu bir röportajında "...Toprağı yarmak gibi bir dürtüm vardı. Elime bıçağı alıp, toprağı yarıp, toprağın içindeki şiddeti ve zamanla azalan acıyı yüzeye çıkarmayı hayal ettim" açıklaması ile projesinin nedenselliğini ortaya koymaktadır. (Resim-6)

Resim 6 Vietnam Anıtı

Yakın tarihin yıkıcı savaşlarından biri olan Vietnam, değişen dünya koşulları ve iletişim araçları ile savaşın yıkıcı imajlarının geniş kitlelerce tanık olunmasını sağlamıştır. Bu kuvvetli imajların başını fotoğraf muhabiri, Nick Ut'un Palm Saldırısı ardından yolda panik ve çıplak halde koşan kız çocuğu fotoğrafı çekmektedir (Burge, 2003:58). Buna benzer pek çok imajın dolaşımında olduğu Vietnam Savaşı ile tasarlanan anıt arasında büyük bir gerilim mevcuttur. Vietnam Savaşı ne denli yüklü imaja sahipse, anıt da o denli boşluk ve sessizlik

üzerine yapılmıştır. Anıt, bir başka ifade ile tersten bir okuma sunarak, artık hayatta olmayanların mevcudiyetini, boşluk üzerinden görünür kılmaktadır. Lin, Gazilere ait olan fotoğrafları değil onların isimlerini kullanarak soyut bir dil ortaya koymuştur (**Resm-6**). Bu görsel imajlardan yoksun bırakılmış granit parçalar, ölen insanları kısıtlı bir zaman diliminden çok daha büyük bir zamana ulaştırmıştır. Ricoeur; "Geçmişin temsilini meydana getiren mevcudiyetin bir imgenin mevcudiyeti olduğu görülür" tespitini ortaya koymaktadır (Ricoeur, 2012:23).

Resim 7 Vietnam Anıtı genel görüntü

Bununla birlikte Vietnam Savaşı, korkutucu imajlar ile hafızalara kazınırken, ortaya konulacak hemen her yeni imaj bir anlamda fotografik gerçeklerle göz önüne konulan imajlar tarafından yutulma tehlikesini barındırmaktadır. Dönemin Genç Mimar adayı Maya Lin, projesinde hemen hiçbir görsel imaj, fotografik hafıza bulundurmamakta, tersine, ortaya çıkan boşluk ile savaşta ölenlerin artık hayatta olamama halinin altını çizmektedir. 58.000'den fazla savaş gazisi isminin bulunduğu anıt, yansıtma özelliği bulunan siyah granit plakalar üzerine işlenmiştir. Böylelikle anıtı ziyaret edenler, yakınlarının isimlerini granit plakalar üzerinde okuyarak bulmaya çalışırken, aynı zamanda kendi silüetlerinin bu isimlerin üzerinde yansıdığını görecektir. Bu çakışma, zamanlar ve mekânlar arası bir salınım duygusunu tetiklemektedir. Bu dünya ile artık burada olmayan ölümler arasında manevi bir iletişim buluşması olarak yorumlamaya izin vermektedir. Diğer yandan anıt, Vietnam Gazisine sahip aileleri bir yürüyüş boyunca yan yana getirmekte ve onların ortak acıları ile bir dayanışma ruhunu beslemektedir. Bu verilerin yanı sıra, gerek Asya kökenli bir mimarın projesinin uygulanması, gerekse siyah renkli granit bir duvarın Ulusal Parkın içinde bulunması, çeşitli çevrelerce eleştiri konusu olmuştur. Anıtın güney ve kuzey aksına figüratif kompozisyonlardan oluşan anıtlar, Mimar Maya Lin'in karşı görüşüne rağmen mekâna yerleştirilerek, bir anlamda anıtın suskun şiddetini azaltma yoluna gidilmiştir. Vietnam Savaş Gazileri Anıt Duvarının hemen güneyinde, Vietnam Savaşı'nda görev yapan 265.000 kadını anmak üzere, çoğu hemşire olarak çalışan Vietnam Kadınlar Anıtı ile Üç Savaşçı (Üç Asker olarak da bilinir) bronz

heykel arkadaşlarının adlarına anıtsal duvarlara bakan şekilde düzenlenmiştir.

Sonuç:

Hafızanın bir anının akla gelmesinde içkin beşensel ve çevresel mekansallık vardır tespitinde bulunan Ricoeur, mekan ve hafızanın kökleri üzerinde durmaktadır (2012:69). Yukarıda ele alınan hafıza mekânları, bedeninin deneyimine olanak tanıyan tarihin bir diliminde yaşanmış savaş olgusu bilgilerini, örnekendirilen mekânları tecrübe etmeleri ile belirli ölçüde bilgi aktarımının gerçekleştiği, deneyim, farkındalık ve yeni bakış açıları kazanarak duygudaşlık oluşturmaya olanak tanıyan mekânlardır. Gelibolu Yarımadası tarihin son kahramanca savaşı olarak dünya savaş tarihine geçmesinin yanı sıra, hem farklı uluslara mensup askerlerin ortak mekânı, hem de ülkemizin kurucu öğelerinin oluşmasında büyük rol oynaması açısından oldukça önemli bir hafıza mekânıdır. Büyük bir coğrafyaya yayılan Gelibolu Yarımadası'nın neredeyse tamamı doğal bir hafıza mekânı oluşturur.

Modern Sanat içerisinde önemli ve ayrıcalıklı bir konuma sahip olan Constantin Brancusi'nin Tirgu Jiu parkında gerçekleştirdiği anıtlar bütünü ile oluşturan bir başka hafıza mekân seçkisi ise, değişen sanat dili ve bunun heykel disiplini ile olan etkileşimleri bakımından ele alınmıştır.

Üçüncü ve son örnek olan Vietnam Gazileri Anıtı ise, görsel hafızalarda son derece şiddetli olan savaşın imajlarını gizleyerek, kaybı boşlukla eşitlemiştir. Doğu kültürünün boşlukla olan ilişkilerinin izlerini taşıyan anıt, kendinden sonra üretilen Berlin Soykırım Anıtı gibi pek çok hafıza mekânına referanslar teşkil etmesi açısından ele alınmıştır. Mekânla birlikte işleyen, mekânına özel olan bu çalışmalar güncel sanattan edebiyata, felsefeden, psikolojiye, ortaçağdan yirminci yüzyıla geniş köklere yayılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuşkusuz sanat ediminde yapısı ve etkileri göz önüne alındığında hafıza mekânlarının oluşumunda başı çeken kurucu bir öğe olarak karşımıza çıkmaktadır. ,

Kaynaklar:

Assmann Jan. Kültürel Bellek. 1.Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001.

Arendt Hannah. İnsanlık Durumu. Editör: Tanıl Bora, 7.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.

Burke Peter. Afişten Heykele Minyatürden Fotoğrafa Tarihin Görgü Tanıkları. Çeviri:Zeynep Yelçe, 1Baskı, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003.

Lynton Norbert. Modern Sanatın Öyküsü. Çeviri: Cevat Çapan.2. Baskı, Remzi Yayınevi, İstanbul, 1992.

Özterzi Sevil. Anadolu'da Neolitik ve Kalkolitik Dönemdeki Mezar Tiplerinin ve Ölü Gömme Geleneklerinin Sosyokültürel Açından Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji Paleontoloji Ana Bilim Dalı, 2011.

Ricoeur Paul. Hafıza, Tarh, Unutuş. Çeviri:M. Emin Özcan. 1.Basım, Metis Yayınları, İstanbul, 2012.

Sayın Zeynep. İmgenin Pornografisi. 3.Basım, Metis Yayınları, İstanbul, 2013.

Sayın Zeynep . Ölüm Terbiyesi. 1.Basım, Metis Yayınları, İstanbul, 2018.

Demir Sarı,Pouya Sima, Demirel Öner "Bazı Anı Bahçelerinin Peyzaj Tasarım İlkeleri Açısından İrdelenmesi" Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi (2016):12-25 (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/264426>)

Erbaş Güler, Özer Başak, Yetişkin Ebru "Hafızanın Arayüzü Olarak Anma ve Anma Mekânları: Gelibolu Yarımadası Örneği" Mimar.İst 56 (2016):66-73. (<http://arsiv.mimarist.org/images/pdf/56.pdf>)

Sarısaman Sadık " Çanakkale Şehitleri Abidesi'nin İnşası ve Halkın Yardımları" History Studies 8 (Haziran 2016):85-108 (http://www.historystudies.net/dergiyrinti/canakkale-abidesinin-insaasi-ve-halkin-yardimlari_707)

Suda, Zeynep,E "Büyük Savaşın Doğu ve Batı Cephesinde Toplumsal Hafıza ve Hafıza Mekanları Gelibolu ve Alsace Lorraine" İstanbul Üniversitesi Siyasal

Bilgiler Fakültesi Dergisi 56 (Mart 2017): 29-58.(<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/328974>)

Yılmaz Ahenk Dosya: Söylem ve Mimarlık "Anıtaştırma Söyleminin Dönüşümü: Gelibolu Savaşı'nı (karşı) Anıtaştırmak. S:341 (Mayıs-Haziran 2008): (<http://www.mimarlarodasi.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=291&RecID=1725>)

<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-57/canakkale-savaslarinin-onemi-ve-sonuclari>.28Mart 2003 (Erişim.28 Kasım 2018)

Lin Maya, <http://fall2015.veryinteractive.net/content/6-library/11-making-the-memorial/lin-makingthememorial.pdf> 2 Kasım 2000 (Erişim 18 Ağustos 2017).

<https://www.atlasdergisi.com/arsiv/kitaplar/canakkale-gezi-rehberi/28/63/1>

(Resim 1) Erişim : 12 Aralık 2018https://www.google.com/search?rlz=1C1GCEA_enTR785TR785&biw=1366&bih=657&tbm=isch&sa=1&ei=H9cWXXKig-GYabsgHcupW4Ag&q=canakkale+savaşı+anzak+anıtı&oq= **(Resim-2) Erişim: 12 Aralık 2018**

https://www.google.com/search?q=brancusi&rlz=1C2CAFA_enTR638TR638&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwix7Ha8K-3fAhViv4sKHcCwB_4Q_AUIDigB&b

(Resim 3) Erişim:20 Aralık 2018

https://www.google.com/search?q=brancusi+targu+jiu+parkında+bulunan+anıt&rlz=1C2CHZL_trTR742TR742&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwj5-K6J3p3fAhXvtIs

(Resim 4 ve 5) Erişim: 6 Aralık 2018

<https://www.google.com/search?q=Vietnam+Savaş+Anıtı&tbm=isch&tbs=rimg:CWq38qhU-ealJlgAlePHwZhbDUO4cHIPzhmnqoodGIYmzyAU-yUNkjoIFx7C1IPaq21DAMKd7nv4nI9>

(Resim6 ve 7) Erişim: 6 Aralık 2018

